

УДК 339.13.024

Мартіянова М.П.*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки підприємства та менеджменту
Харківського національного економічного університету**імені Семена Кузнеця**Лазарєв М.В.**студент**Харківського національного економічного університету**імені Семена Кузнеця***ВПЛИВ ЗОВНІШНІХ ЧИННИКІВ НА РОЗВИТОК
КОМУНАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ «ХАРКІВСЬКИЙ ЗООЛОГІЧНИЙ ПАРК»****INFLUENCE OF EXTERNAL FACTORS ON THE DEVELOPMENT
OF THE MUNICIPAL ORGANIZATION "KHARKIV ZOOLOGIC PARK"****АНОТАЦІЯ**

Україна є перспективною державою у туристичній галузі. Вона має велику кількість потенційних туристичних об'єктів. Зоологічні парки як суб'єкти підприємницької діяльності знаходяться на етапі трансформації від природоохоронної до рекреаційно-туристської діяльності. На розвиток цих підприємств впливають багато чинників. У статті досліджені зовнішні чинники, що впливають на розвиток зоологічних парків.

Ключові слова: зоологічні парки, фактори розвитку, туризм, конкурентоспроможність, комунальні підприємства, зовнішні фактори.

АННОТАЦИЯ

Украина является перспективным государством в туристической отрасли. Она имеет большое количество потенциальных туристических объектов. Зоологические парки как субъекты предпринимательской деятельности находятся на этапе трансформации от природоохранной к рекреационно-туристской деятельности. На развитие этих предприятий влияют многие факторы. В статье исследованы внешние факторы, влияющие на развитие зоологических парков.

Ключевые слова: зоологические парки, факторы развития, туризм, конкурентоспособность, коммунальные предприятия, внешние факторы.

ANNOTATION

Ukraine is a promising state in the tourism industry. We have a large number of potential tourist attractions. Zoological parks, as subjects of entrepreneurial activity, are at the stage of transformation from nature conservation to recreational and tourist activities. Many factors contribute to the development of the enterprise. The article investigates external factors that influence the development of zoological parks.

Keywords: zoo, factors of development, tourism, competitiveness, municipality enterprises.

Постановка проблеми. Українська держава вже давно проголосила рекреаційно-туристичну діяльність одним із найважливіших напрямів розвитку економіки. [1] Україна є перспективною державою у туристичній галузі завдяки багатству рельєфу, природних ресурсів, історії та культури. Малі надходження до державного бюджету від туризму зумовлюють актуальність цієї статті. Щоб зробити цей напрям ефективним і дієвим, необхідне розроблення нової парадигми управління рекреаційно-туристичними територіями, яка б забезпечувала їй високу конкурентоспроможність на внутрішньому та міжнародному туристичному ринку завдяки збере-

женню та нарощенню потенціалу у тому числі зоопарків та сталому розвитку туристичної діяльності. До вирішення проблем зоопарків необхідно підійти комплексно, а саме вирішити організаційні, кадрові, фінансові, інвестиційні, інноваційні, управлінські питання.

Зоологічні парки як суб'єкти підприємницької діяльності перебувають на етапі трансформації від природоохоронної до рекреаційно-туристської діяльності, що зумовлено насамперед необхідністю збільшення валових доходів. Тому нагально необхідним є глибоке розуміння та аналіз чинників, що стимулюють або стримують їх розвиток у сучасній економіці. Перераховані аспекти актуальності й визначили мету і тему цієї статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами ефективної діяльності зоологічних парків у сучасному світі присвятили свої дослідження вчені та практики різних сфер життєдіяльності суспільства: економісти, зоологи, екологи, філософи, соціологи. Значної відомості набули праці А. Бриман, К. Грант, Д. Хенкокса, В. Фроста, П. Мейсона, К. Хеджинбота та ін. Серед вітчизняних учених зоологічні парки як підприємства туристичної галузі у своїх роботах розглядають М.Б. Біржаков, М.П. Мальська, Н.М. Ганич, а також інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас, незважаючи на значну кількість робіт із цієї тематики, публікацій, присвячених аспектам управління зоологічними парками, чинникам їхнього розвитку як рекреаційно-туристичних об'єктів, дуже мало, їхня економічна сутність, інвестиційна привабливість та конкурентоспроможність досліджені недостатньо. Також не приділяється увага впливу зовнішніх факторів на діяльність підприємств.

Об'єктом дослідження є процес впливу зовнішніх чинників на розвиток комунальної організації «Харківський зоологічний парк».

Предметом дослідження є наслідки впливу зовнішніх чинників на розвиток комунальної організації «Харківський зоологічний парк».

Мета статті – проаналізувати та дослідити зовнішні фактори, що впливають на діяльність КОО «Харківський зоологічний парк». Мета дослідження зумовила постановку і вирішення таких завдань, як:

1) дослідження сутності економічних категорій зовнішніх та внутрішніх факторів впливу, їх структурних компонентів для уточнення змісту;

2) характеристика структури чинників розвитку підприємства;

3) аналіз впливу зовнішніх чинників на діяльність підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах розвитку ринкових відносин ефективне господарювання підприємств є вирішальною частиною розвитку економіки країни загалом. Завдяки розвитку може бути досягнуто економічне зростання країни вже в найближчій та стратегічній перспективі.

Слід зазначити, що на розвиток підприємства впливають багато чинників, що сприяють розвитку або стримують його. Їх доцільно поділити на дві групи: чинники зовнішнього та внутрішнього впливу. До зовнішніх чинників належать чинники, які здійснюють вплив на розвиток з боку зовнішнього середовища підприємства. До таких факторів відносять політичну ситуацію в країні, рівень економічного зростання країни, наявність зовнішніх джерел фінансування, національну та міжнародну законодавчу базу, податкову політику, науково-технічний прогрес в країні, екологічну ситуацію в країні та міжнародні програми з екологічної безпеки тощо [2].

Внутрішні чинники – це чинники, які здійснюють вплив на інноваційний розвиток у межах підприємства. До них належать мета організації, що спрямована на реалізацію стратегічних заходів; інноваційний потенціал підприємства; наявність фахівців з економічної безпеки та відповідних функціональних підрозділів [3].

Так, на думку Г.Г. Фетисова, «внутрішні чинники слід поділяти на чотири самостійні групи:

1) організаційно-управлінські – стан менеджменту; здатність до інновацій, змін, перебудови; внутрішня структура управління;

2) технологічні – орієнтація на розвиток сучасних технологій і потреб ринку в нових продуктах;

3) економічні – достатність капіталу, якість активів і пасивів, прибутковість і ліквідність;

4) соціально-психологічні – ставлення, очікування та реакція співробітників на введення в організації інновацій» [4].

На діяльність зоологічних парків впливає велика кількість різноманітних чинників, які умовно можна розділити на зовнішні та внутрішні (табл. 1).

Необхідно зазначити, що, оскільки більшість зоопарків мають комунальну форму власності, політична ситуація та державне регулювання є одними з найбільш впливових зовнішніх чинників, які впливають на діяльність зоологічних парків та визначають перспективи їх розвитку.

Використовуючи два основні регулятори, держава впливає на економіку та контролює економічні процеси.

1. Адміністративно-правові регулятори спрямовані на створення сприятливого правового поля для діяльності зоологічних парків та збалансування інтересів суб'єктів господарювання навколо державних пріоритетів за допомогою нормативних актів, вказівок, розпоряджень.

Сьогодні діяльність зоологічних парків в Україні регулюється різними нормативно-правовими актами: Законами України «Про природно-заповідний фонд України», «Про тваринний світ», «Про культуру» тощо; Постановами Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися бюджетними установами природно-заповідного фонду», «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися закладами культури, заснованими на державній та комунальній формі власності» тощо.

2. Економічні регулятори повинні створювати економічне середовище, яке змусить підприємців діяти в бажаному для держави руслі. Державне регулювання поширюється на податкову та фінансово-кредитну політику, податкові пільги, ціни і правила ціноутворення, цільові дотації, розміри економічних санкцій, науково-технічні, економічні та соціальні загальнодержавні та регіональні програми, договори на виконання робіт і постачань для державних потреб.

Водночас варто звернути увагу на адміністративно-економічні фактори. Зоологічні парки, які перебувають у комунальній власності гро-

Таблиця 1

Чинники розвитку сучасних зоопарків

Чинники розвитку зоологічних парків	
Зовнішні	Внутрішні
Політична ситуація та адміністративно-правові регулятори	Організаційно-управлінські
Економічні регулятори	Соціально-психологічні
Соціокультурне середовище	Технологічні
Економіко-географічне положення	Економічні
Вплив ринку	

мад населених пунктів, є бюджетними установами та фінансуються за кошторисно-бюджетним принципом. Так, наприклад, завдяки реформі децентралізації місцеві бюджети отримують більше надходжень, що дає змогу впроваджувати інвестиційні проекти, одним з яких у Харкові і є зоопарк, реновація якого здійснюється за рахунок місцевого бюджету (рис. 1).

3. Соціально-культурне середовище існування зоологічного парку є віддзеркаленням суспільного життя населення певної території: етнічного та релігійного складу, рівня освіти тощо. Особливого значення в діяльності зоологічного парку набуває також ставлення населення до тварин та до зоологічних парків загалом. Позитивне ставлення проявляється в соціально-психологічній мотивації відвідування таких установ з метою огляду привабливих тварин у зоологічному парку (наприклад, тигрів, левів, слонів, тощо) і показу їх дітям та огляду експозицій із зануренням у «дикі» середовище. Негативне ставлення проявляється як у масових акціях протестів, що організуються громадськими організаціями та правозахисниками тварин, так і в прояві співчуття з боку пересічних громадян до тварин, що утримуються в зоопарку, прагненні їх погодувати власноруч принесеним з дому кормом.

4. Економіко-географічне положення. Більшість зоологічних парків розташовані у великих містах, де вони можуть приваблювати потенційно велику кількість відвідувачів. Такі зоопарки зазвичай експонують велику кількість тварин різноманітних видів у відносно невеликих експозиціях. Безумовною перевагою для Харківського зоологічного парку є транспортна доступність.

5. Ринкові чинники вважаються одними з найголовніших факторів зовнішнього впливу. Важливе місце серед них посідають попит та пропозиція. Пропозиція зоологічних парків є фактично майже необмеженою, адже такі території були створені штучно, а зі збільшенням темпів рекреаційного споживання ресурсів зоологічних парків доцільно створювати додаткову рекреаційну інфраструктуру на їх території, щоб перенаправляти потоки відвідувачів та керувати ними. Попит на відвідування зоологічних парків перебуває під дією сезонності. Основним чинником сезонності в зоологічних парках світу є природно-кліматичний, адже зоологічні парки знаходяться під відкритим небом. Конкуренція як з боку інших установ, так і з боку телебачення та Інтернету приводить до падіння динаміки відвідуваності зоологічних парків. Така тенденція притаманна більшості зоологічних парків світу [5].

Конкуренція впливає на вибір підприємством ринків збуту, маркетингових посередників, постачальників, а також впливає на формування асортименту продукції і на всю діяльність підприємства. Сьогодні реалії існування зоологічних парків такі: галузь, у якій вони функціонують, має ознаки недосконалої конкуренції, а саме олігополії, з переважанням монополій на місцевих рівнях. Зазначимо, що в регіонах України, в яких немає зоологічних парків загальнодержавного значення, досить конкурентне середовище та функціонують по декілька приватних зоопарків місцевого значення. У Харкові працює і зоологічний парк загальнодержавного значення, і приватний зоопарк.

Але водночас існують значні бар'єри для входу на ринок, такі як:

Рис. 1. План реконструкції КО «Харківський зоологічний парк»

1) особливості організації діяльності зоопарку, які передбачають значні капітальні інвестиції в ландшафт та інженерні комунікації, а також експлуатацію дорогого спеціалізованого устаткування для утримання тварин;

2) економія, отримана завдяки ефекту «масштабу виробництва»: наявність великих зоопарків є перешкодою для досягнення переваг над конкурентами в зниженні собівартості послуг, що надаються відвідувачам (особливо з огляду на той факт, що майже всі вони реалізують послуги за цінами, що є набагато нижчими за собівартість);

3) сформована система постачання сировини (кормів, палива, вугілля, тощо), що вимагає від підприємств, які входять на ринок, додаткових витрат із залучення постачальників;

4) досягнуті негласні домовленості між підприємствами щодо визначення сфер їхньої діяльності, обмежених областями.

Перераховані входні бар'єри свідчать про наявні перешкоди для організації нового бізнесу на цьому ринку. Водночас необхідно зазначити, що в галузі фактично відсутня концентрація капіталу, адже зоопарки офіційно не приносять доходів, тобто вони є збитковими.

Висновки. Таким чином, були досліджені фактори зовнішнього впливу на зоологічні парки, здійснена характеристика структури чинників розвитку підприємства, що дало

змогу виокремити зовнішні та внутрішні фактори розвитку. Аналіз впливу зовнішніх чинників на діяльність підприємства показав, що КО «Харківський зоологічний парк» має високий рівень залежності від політичних та адміністративних факторів впливу, адже це зоопарк комунальної власності, але має гарні перспективи реновації та реконструкції в умовах проведення реформи децентралізації та наповнення додатковими коштами місцевого бюджету.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Сорока С.П. Регуляторна політика держави у сфері туризму і її реалізація на регіональному рівні / С.П. Сорока // Економіка. Управління. Інновації. – 2010. – № 1. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eui_2010_1_22.pdf.
2. Основи економічної теорії : Підручник/ В.Г. Федоренко, Ю.М. Ніколенко, О.М. Діденко и др.; За наук. ред. В. Г. Федоренка; М-во освіти і науки України. – К.: Алерта, 2005. – 510 с.
3. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: монографія / С.М. Ілляшенко, О.А. Біловодська. – Суми: Університетська книга, 2010. – 281 с.
4. Фетісов Г.Г. Сталість банкової системи: навч. Посіб./ Г.Г. Фетісова. – М.: Фінансова академія, 2002. – С. 73.
5. Grant Kelli B. 10 Things Zoos Won't Tell You [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://www.marketwatch.com/story/10-things-zoos-wont-tell-you-1306528026434?pagenumber=1>